

Örkény István:

MACSKAJÁTÉK

Tragikomédia két részben

Orbánné,	Szende Bessy
Giza	Szilassy Ibolya
Paula	Erdélyi Ila
Egérke	Vennes Emmy
Illus	Parragi Mária
Cs. Bruckner Adelaida,	Balla Ica
	Kiss Bazsa
Csermelényi Viktor	D. Kovács József
Józi	Korbuly Péter
Pincér	Forgács Kálmán

Díszlettervező: Baráth András

Jelmeztervező: Nagyajtay Teréz
Kossuth-díjas érdemes művész

Rendezte:

Solti Bertalan

Kossuth-díjas érdemes művész

Fk. Bakonyi Györgyi — GYGY 72.9938

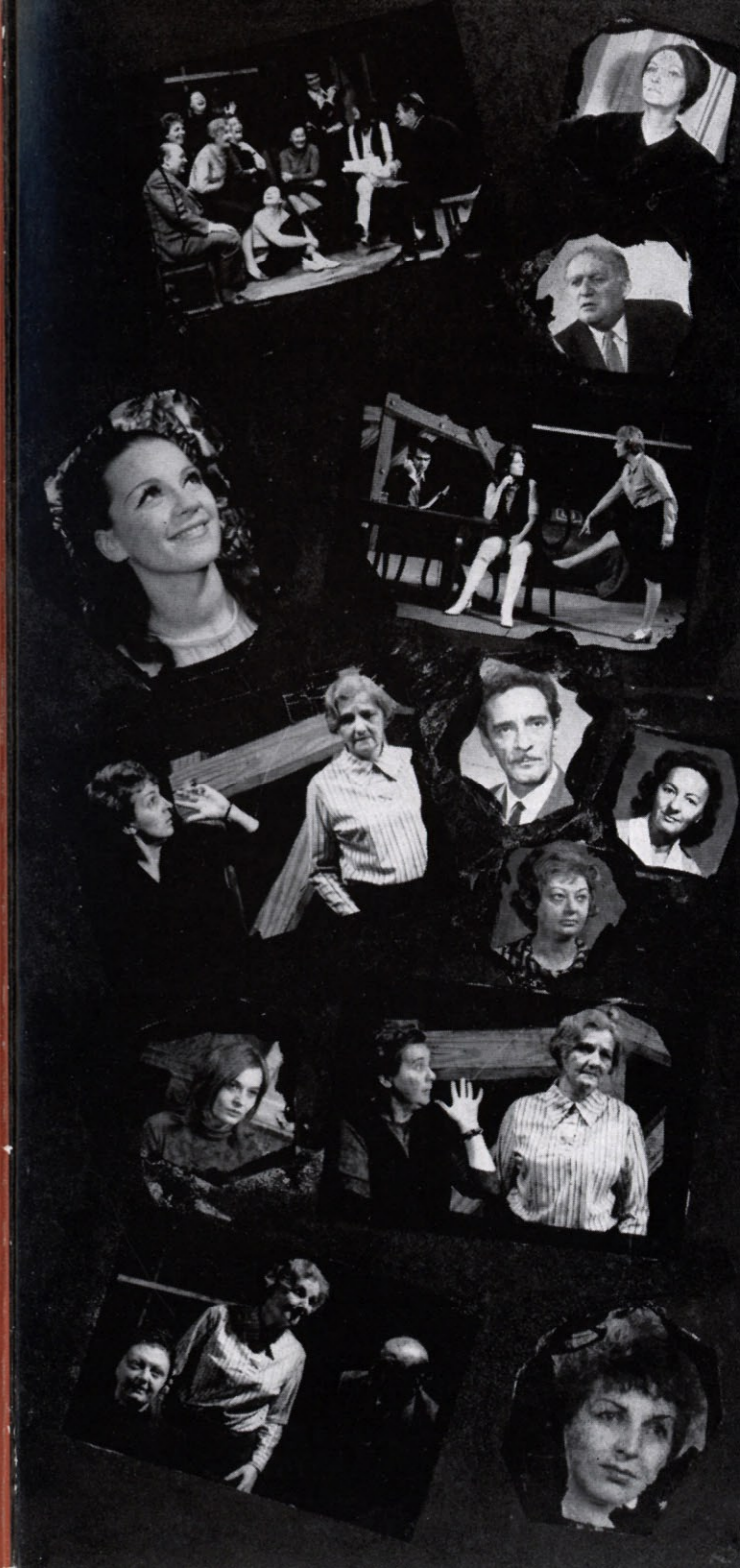

Baráth András díszletterve

1972. III. 16.
KISFALUDY
SZÍNHÁZ

Örkény
István

MACS-
KA-
JÁTÉK

Örkény István

Műegyetemet végzett, vegyész mérnök. Kezdetben a Szép Szó írói köréhez tartozott, első írásait is e lap közölte, majd később a Magyar Csillag, Ellenzék, Csillag, Magyarok, Újhold és az újabb irodalmi lapok.

A II. világháború idején mint katona a szovjet fronton személyesen megismerkedett a szovjet nép ellenállásával, a fasiszta német csapatok barbárságával, s hadifogságának élményei is a valósággal való kíméletlen szembenézésre kényszerítették. 1949-ben az Ifjúsági Színház dramaturgja, 1951—53 között a Magyar Néphadsereg Színháza dramaturgiájának munkatársa volt.

Első elbeszéléseire még az útkeresés jellemző: szürrealista és realista vonások keverednek egymással, témái gyakran bizarr ötletekre épülnek, kedveli a különös alakokat. Témaválasztásának, ábrázolásmódjának tisztulására nagy hatással van a háború, majd a felszabadulás élménye. Addig elsősorban a polgári élet zsákutcáját mutatta be, az ötvenes évek elején elbeszéléseinek „regényeinek előterébe a dolgozó ember, a munkás, valamint az útját kereső és megtaláló értelmiségi kerül. Későbbi írásai ismét főleg az értelmiség életében mutatkozó problémákat vetik fel, s olykor a saját belső elbizonytalanodása is érződik rajtuk. Stílusa pontos, sallangmentes, kultúrált: kevés szóval tud drámai feszültséget kelteni, atmoszférát teremteni. Írásait erős intellektualizmus jellemzi, nem idegen tőlük az irónia és a gúny. **Házastársak** c., munkástémájú regényét (1951), amelyből Becsület és dicsőség címmel film is készült, francia, lengyel, német, román és orosz nyelvre is lefordították. **Hóviharban** c. kötetéért 1955-ben József Attila-díjat kapott.

Macskajáték

Özv. Orbánné most, hatvanöt éves korában jutott túl élete nagy szenvedélyén. Egy hősiiesen romantikus és műfogsorosan groteszk, a pubertáskori zavaroknál is zaklatottabb és az agyérelmeszesedés tüneteivel is súlyosított szerelmen. Amikor lovagja, a kimustrált operacénes elpártolt tőle, öngyilkos akart lenni, De nővéreinek betoppánásakor felült a képzelt halottaságyon. S valami bolondos, macskajajos eufóriába esett.

Giza a hűgához képest, nyugodtan él. Bénaságáért a sors magaslati jóléttel kárpótolta. De nevetni már nemigen tud az anyagcsere botránnya nélkül. Giza azért jött Magyarországra, hogy rendbe tegye özv. Orbánné életét. S lám, most a hűgának kell tisztába tennie őt.

Örkény hősei különben mind fölkészülhetnek ilyen malőrökre. Arra, hogy leameghittebb — vagy épp legáhitatosabb — pillanataikban egyszerűen nevétségessé válnak. De igaz ez fordítva is. A hősök sohasem kerülnek olyan komikus helyzetbe, hogy végképp meqszégyenüljenek.

Az író ugyanis szereti alakjait. Ezeket az érzelmeikbe, önzésükbe, kicsinyes indulataikba bonyolódott, életük romjai közt tébláboló, affektáló és ágáló óreasszonyokat meq különösen kedveli. Milyen meaindító is, „ahogy gyóqycipőben lépnek fel a szenvedély málváiára!” A részvét azonban nem bénítja meq Örkény izmait. Sőt, ha hőseiben nem lenne semmi nevétséges (tehát emberit!), icszi szánalmat sem érezne irántuk. Ehhez a résztvevő iróniához azonban józanság is kell. A fájdalom úgy icszi, ha akkor sem szűnik meq, miután fölébe kerekedtünk. A szánalom csak akkor őszinte, ha kibírja a gyanakvó fölény ellenpróbáját. S ezt a távolságtartást nevezik Örkény István kegyetlenségének. Örkény meq a humánus ellenfeleit is becsapja annyit „objektív” megértéssel, amely önigazolásukat — legálább alkalmilag — lehetővé tenné. Míg szenvedő alakjait, akiknek sorsán elérékenyült, vallatóra fogja: kényelmetlen kérdéseket tesz fel nekik, gyakran meq is sebzi őket; olyannyira, hogy már az író módszere miatt is részvétet érzünk irántuk. Örkényben az élményanyag alighanem akkor válik írói anyaggá, amikor a megrendüléshez — egy fényes pillanatban — megtalálja az érzelmeit kontrakarírozó formait, kifejezésbeli ötletet. Az egyperces novellapoént. A leleplező levélformát. Vagy a regénybe mondott telefondialógus módszerét.

Mindebből önként következik, hogy Örkény alakjai nehezen tessékkelhetők át egyik műfajból a másikba.

De a Macskajáték is mást igazol.

Örkény remekművéből — két öregasszony mulatságos érzelmi abrakadabrájából — remekművű színpadi játék lett. „Tragikomédia.” Ez ma a legdivatosabb műfaj. — Saját csálhatalanságukra fölesküdt írók próbálnak kértelkedni magukban. Egy síkban mozgó szerzők para-

boláznak. Gondolhatjuk, milyen sikerrel. De Örkényről szólva: az európai irodalomban kevesen vannak, akiknek a „tragikomikus” látás ennyire alaptermészetük. S számítsuk hozzá előnyként a regény többszólamú, föllazított, könnyen kezelhető anyagát is. Igaz, a játék kissé melodramatikus indítású. De később a melodráma természetesen bomlik két-, három-, majd sokfelé; a magával, jobbik énjével és környezetével vitatkozó hősnő folyamatos beszéd közben sétál át a jelenből a múltba; az emlékszővegből jökeüen futnak ki a meg-elevenedő részletek figurái; s a játék minden mozzanata könnyedén ugrik a talpára, vagy lendül kézen-állásba.

Részlet Galsai Pongrác „Élet és Irodalom”-ban, 1971. január 23-án megjelent cikkéből

Egyperces interjú

az „Egyperces novellák” írójával

— Véleménye szerint az élet abszurd jelenségei feltétlenül pesszimizmust sugallnak-e?

— Elsősorban a nyugati abszurd irodalmi és filozófiai irányzatok tézisei az életet abszurd, reménytelen és megmagyarázhatatlan jelenségnek tartják, amelyből nincsen kiút. Nekem ehhez az értelmezéshez nagyon kevés közöm van, úgyszólván semmi. De amit én időnként abszurdként írtam meg, abból a meggyőződéséből fakadt, hogy az élet az egyének is, a történelem pedig a nemzeteknek is időnként csapdákat állít. De ezekből a csapdákból, ha nagyon sokan belepusztulnak is, volt és van azért kiút. Ez az én értelmezésem az abszurdról.

— Az „egyperces novellák” nyomdába adásakor nyilatkozta: talán ez az első műve, amelyet megalkuvás nélkül küld a nyomdába.

— Most, néhány évvel a megjelenés után is ugyanez a véleményem: valóban ez az első művem, amelyben semmire és senkire nem kellett tekintettel lennem és nem is voltam tekintettel.

— A mai fiatal, magyar írógeneráció tisztánlátó-e, őszinte-e, küzdőképes-e?

— Szerény tapasztalatom szerint ez az első őszinte nemzedék, amelyet felnőni látok és amely nem sanda pillantásokkal és beszédjének óvatos meghamisításával fogalmazza meg azt, amit mondani akarnak, hanem: kivele. Ők velünk szemben előnnyel indulnak, hosszú évek bonyolult alkudozásait takarították meg maguknak. A tisztánlátás? Ez egy olyan ifjúság, amely önmagából indul ki. Néha szeretnének nekik átadni a tapasztalatainkat. A tisztánlátást tehát nem merném biztosan állítani, ők az élettapasztalatok helyett egy kicsit inkább gyanakvók. A küzdőképesség? Bár sok akadályba ütköznek, én nagyon sok jó erőt, kitaró, szívósan küzdőket ismerek közöttük.

(Részlet Földessy Dénes riportjából)